

тенденции и закономерности развития отечественных товарных бирж. Определены и обоснованы основные направления государственного регулирования товарного биржевого рынка в Украине.

Ключевые слова : товарная биржа, биржевой рынок, организация деятельности товарных бирж.

Teslja S.M., Fedorovych M.A. Organization and regulation of commodity exchanges in Ukraine

The article reviews the nature and necessity of the organization and regulation of exchanges, which operate in the commodity market. The main trends and patterns of domestic commodity exchanges. The conceptual core areas of state regulation of commodity exchange market in Ukraine.

Keywords: commodity exchange, exchange market, organization of commodity exchanges.

УДК 631.151

Доц. М.С. Феш¹, канд. екон. наук;
доц. Л.П. Запорожан², канд. географ. наук

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ КООПЕРОВАНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У СПИРТОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ АПК УКРАЇНИ

Досліджено основні напрями розвитку спиртопродуктового підкомплексу АПК України. Обґрунтовано вибір та доцільність застосування інтегрованих структур у підкомплексі. Виокремлено організаційно-економічні заходи щодо формування кооперованих зв'язків. Розроблено концептуальні основи та принципи розвитку механізму кооперованих зв'язків підприємств спиртової промисловості.

Ключові слова: кооперовані зв'язки, спиртопродуктовий підкомплекс, інтеграція, АПК, кооперація.

В умовах диспаритету цін, коли рівень конкуренції значно підвищується, єдиною умовою поліпшення ситуації є стабілізація макроекономіки і мікроекономіки, гнучкіша й виваженіша політика держави щодо базових галузей господарського комплексу, зокрема сільського господарства й харчової промисловості. Тому важливим напрямом діяльності стали реструктуризація і технологічна переорієнтація галузей АПК на високоінтенсивне використання біокліматичного, технічного та економічного потенціалу кожної галузевої структури.

Проблеми розвитку кооперації та кооперованих зв'язків у АПК розглянуто у наукових працях відомих вчених-економістів, серед яких: В.Г. Андрийчук, І.М. Буробкин, В.В. Гончаренко, В.Ф. Горбонос, О.Д. Гудзинський, С.Л. Дусановський, В.В. Зіновчук, О.В. Крисальний, О.Є. Кузьмін, І.І. Лукинов, П.М. Макаренко, М.Й. Малік, Л.Ю. Мельник, В.І. Месель-Веселяк, Л.В. Молдаван, О.М. Онищенко, Н.Ф. Павленчик, О.А. Радіонова, П.Т. Саблук, О.Ф. Савченко, А.М. Стельмашук, І.Г. Ушачов, М.Й. Хорунжий, І.І. Червен, Г.В. Черевко, В.М. Яценко та ін.

На подальший розвиток і формування кооперованих зв'язків у спиртової промисловості значно впливає членство України в СОТ. Варто зазначити

¹ Української академії друкарства, м. Львів;

² Тернопільський національний економічний університет

як позитивні, так і негативні аспекти цього. Згідно з умовами вступу України в СОТ, ввізне мито з 2011 р. стало нульовим. Проблеми можливі в тих українських спиртових заводів, які не можуть конкурувати за ціною із світовими виробниками спирту. Тому, коли, відповідно до правил СОТ, Україна зніме обмеження на ввіз етилового спирту, країну може заповнити дешевший китайський, турецький чи американський спирт.

Проблема значного піднесення рівня виробництва в основних галузях агропромислового комплексу в найближчій перспективі сповна стосується і всіх інтегрованих структур спиртової промисловості [2, с. 45]. У процесі моделювання напрямів розвитку кооперованих зв'язків підприємств спиртової промисловості можна обґрунтувати використання оптимальних форм і варіантів та механізмів їх здійснення, що забезпечують як регулювання інтересів держави, місцевих органів влади й конкретних суб'єктів господарювання зовнішньої інфраструктури, так і безпосередніх учасників кооперованих систем різного рівня господарювання в економіці країни.

Матеріали нашого дослідження свідчать про істотне недовикористання можливостей підвищення ефективності виробництва на підприємствах спиртової промисловості за рахунок раціоналізації зв'язків підприємств спиртової промисловості зі суб'єктами господарювання зовнішньої і внутрішньої інфраструктур під час переходу до ринкових відносин із збереженням державного регулювання ключових питань розвитку виробництва в спиртовій промисловості АПК країни. З урахуванням цих факторів, виникає необхідність у побудові гнучких виробничих структур кооперованих зв'язків. Проте насамперед необхідно вирішити такі стратегічні питання, як обумовлення стратегічних обсягів виробництва відповідних видів спиртової продукції, законодавче визначення форм, видів, характеру і сфери поширення кооперованих зв'язків підприємств спиртової промисловості з партнерами по спільній діяльності, законодавче оформлення кооперованих виробничих структур, які створюються в спиртовій промисловості, статусу юридичної особи комерційного типу зі встановленням відповідних підзаконних актів їх формування і розвитку.

Серед найперших кроків до налагодження майбутньої співпраці можна назвати обґрунтування вибору партнерів для раціоналізації кооперованих зв'язків і учасників кооперованої структури. На наш погляд, для оцінювання ступеня взаємної значущості підприємств доцільно застосовувати такі показники:

- обсяг взаємних поставок продукції та їх частка у загальному збуті;
- присутність аналогів придбаної продукції та їх доступність;
- наявність альтернативних каналів збуту в об'єднання й у кожного його учасника;
- унікальність підприємства для технологічного ланцюжка;
- перспективні напрямки бізнесу;
- потреба конкретної структури в диверсифікації діяльності;
- прибутковість кандидата при його входженні до інтегрованої структури.

Отже, вирішення цих і деяких інших завдань дасть змогу не лише оптимізувати кооперовані зв'язки, а й моделювати всю систему відповідно до

рівня і характеру розвитку продуктивних сил у суспільстві та його господарюючих суб'єктах із урахуванням особливостей галузі спиртової промисловості.

Основною метою виробничої структури кооперованих зв'язків є забезпечення скоординованої діяльності різних організаційно-правових господарських структур (що беруть участь у організаційно-технологічному циклі виробництва), економічної та соціальної зацікавленості кожного партнера в отриманні високого кінцевого результату, кращої організації сегментів ринку. Саме тому для реалізації стратегічної мети і переваг розвитку кооперованих зв'язків потрібне здійснення комплексу заходів як із освоєння принципів та умов їх виконання, так і з підготовки та впровадження заходів щодо забезпечення їх ефективного використання для досягнення стійкого організаційно-економічного функціонування підприємств і організацій усієї виробничої структури кооперованих зв'язків.

Беручи до уваги реальну економічну ситуацію, основними шляхами реалізації поставлених завдань визначено: ефективне використання, насамперед, внутрішніх можливостей господарських структур; докорінне поліпшення використання ресурсного потенціалу і нарощування його якісних та кількісних параметрів; широке застосування економічних важелів у виробничих відносинах.

Під час визначення економічної доцільності створення кооперованого формування насамперед необхідно враховувати: рівень технологічних процесів; показники фінансової стійкості учасників; ступінь значимості та паритетності підприємств. При цьому для оцінювання технологій можна використовувати такі показники: якість і асортимент виробленої продукції, конкурентоспроможність, ступінь спрацювання основних засобів, величина завантаження виробничих потужностей, транспортно-географічне розміщення підприємств. Найбільше значення для оцінювання перспективності функціонування кооперованої структури в умовах трансформаційних процесів варто виділити такі показники: коефіцієнти платоспроможності, фінансової стійкості та ліквідності; величина кредиторської заборгованості; фінансова стійкість і необхідна сума коштів для її підтримання. Проте варто враховувати і ділову підприємницьку активність партнерів на ринку майбутнього формування.

Найоптимальнішою ланкою АПК в умовах трансформаційних процесів є великі переробні підприємства, які здатні забезпечити організацію агропромислового виробництва відповідно до нових вимог. При цьому наявність у тому чи іншому агропромисловому об'єднанні окремого апарату управління є доцільним виключно в тому випадку, коли він зосереджує в своїх руках отриману за допомогою маркетингових досліджень інформацію про постачальників сировини, покупців готової продукції – їх потреби в конкретних товарах, обсяги і терміни споживання продукції, ринкові ціни на неї та їх зміни, фінансовий стан.

Наші аналітичні дослідження показали, що наукові напрацювання і варіанти формування паритетних умов кооперованих зв'язків передбачають розподіл у тій або іншій формі результатів спільної виробничої діяльності між партнерами з урахуванням ступеня участі кожного суб'єкта в їх досяг-

ненні. Проте механізми реалізації цього положення істотно відрізняються як за суттю паритетних відносин, так і за чинниками, умовами та критеріями, що їх використовують під час їх обґрунтування.

Наявність недостатньо аргументованих, а іноді навіть суперечливих підходів до формування паритетних відносин знижує потенційні можливості щодо підвищення ефективності виробництва внаслідок раціоналізації кооперованих зв'язків. Вони потребують або їх модернізації, або формування якісно нових, із урахуванням умов господарювання, що змінюються.

Для досягнення паритетності між учасниками кооперованих зв'язків підприємств спиртової промисловості, пропонуємо:

1. Законодавчо визначити порядок і механізм вартісного оцінювання спожитих у процесі спільного виробництва складових механізму формування паритетних організаційно-економічних та фінансових кооперованих зв'язків підприємств спиртової промисловості, котрі використовують як базу для розподілу результатів спільної діяльності із урахуванням внеску кожного з учасників у їх досягнення;
2. Передбачити механізм переоцінки основних і оборотних засобів із урахуванням інфляційних процесів і дооцінки основних засобів, унаслідок їх модернізації або капітального ремонту;
3. Розробити механізм і нормативи реального оцінювання вартості земельних угідь та їх ролі у формуванні кінцевих результатів спільного виробництва з метою їх подальшого обліку під час визначення внеску виробників сільськогосподарської сировини в результати спільного виробництва;
4. Науково обґрунтувати критерії визначення частки кожного з учасників кооперованих зв'язків у ціні або кінцевих результатах спільного виробництва й механізм їх визначення з урахуванням особливостей і зміни умов функціонування підприємств спиртової та інших галузей господарського комплексу;
5. Виробити механізм редукції складових елементів витрат виробництва: праці, матеріальних ресурсів, земельних угідь, природно-кліматичних умов та інших чинників для обґрунтованішого визначення їх ролі в досягненні кінцевих результатів спільно здійснюваного виробництва.

Ці та інші чинники й умови формування і розвитку ми враховували під час розроблення концептуальних основ та принципів розвитку механізму кооперованих зв'язків підприємств спиртової промисловості.

Практика освоєння ринкових відносин у національній економіці країни кінця ХХ – початку ХХІ ст. показала високу вразливість одиничних товаровиробників в умовах ринкової стихії, значну диференціацію рівнів ефективності виробництва окремих видів продукції, кінцевих результатів їх виробничо-фінансової діяльності. Проте, з іншого боку, варто зауважити значні переваги над одиничними товаровиробниками, котрі функціонують в умовах вільних ринкових відносин, кооперованого виробництва, заснованого на всебічно розвинутих кооперованих зв'язках [4, с. 38].

Для переходу від епізодичних до довготермінових постійних економічно та юридично обґрунтованих кооперованих зв'язків, а також забезпечен-

ня на цій основі зростання ефективності функціонування підприємств спиртової промисловості необхідне розроблення концептуальних основ і принципів розвитку самокерованих формувань, базованих на принципах самофінансування кооперованих структур [3, с. 9]. Це стосується й механізму розвитку кооперованих зв'язків, сформованих у момент організації і функціонування окреслених формувань у процесі взаємодії сформованих структур із суб'єктами господарювання зовнішньої та внутрішньої інфраструктури.

Формування самокерованих, які розвиваються на принципах самофінансування виробничої структури в спиртовій промисловості, й адекватних їм кооперованих зв'язків потребує вирішення низки концептуальних, правових, методологічних і методичних питань для забезпечення їх ефективного функціонування. Основні з них відображені нижче.

1. Обґрунтування раціональних форм, видів і характеру кооперованих зв'язків й варіантів їх поєднання у структуру кооперованих зв'язків спиртової промисловості.
2. Обґрунтування системи основоположних принципів і механізму кооперованих зв'язків у рамках виробничої структури зі суб'єктами зовнішнього середовища.
3. Обґрунтування кількісних параметрів сформованих кооперованих зв'язків, що забезпечують планомірний розвиток виробничої структури на принципах поточності, безперервності й ефективності здійснюваного спільного виробництва.
4. Обґрунтування якісних характеристик кооперованих зв'язків, що визначають характер і умови їх реформування та здійснення.

Під час обґрунтування системи кооперованих відносин виробничої структури кооперованих зв'язків спиртової промисловості важливо детально проаналізувати ступінь міцності зв'язків між учасниками. З цією метою ми пропонуємо виділяти, щонайменше, три групи кооперованих зв'язків:

- зв'язки між засновниками та іншими учасниками, які організаційно належать до кооперованої виробничої структури спиртової промисловості на добровільних засадах, із питань умов їх входження, порядку участі у виробництві та розподілі кінцевих результатів спільної діяльності;
- зв'язки структури з підприємствами й організаціями, які беруть участь у спільному виробництві на довгостроковій основі відповідно до умов укладених ними договорів про організаційно-виробничу та економічно-фінансову співпрацю;
- зв'язки, що формуються між засновниками виробничої кооперованої структури під час організації виробничо-фінансової діяльності та механізму використання кінцевих продуктів виробництва.

Виділення окреслених груп, на наш погляд, дасть змогу всебічно обґрунтувати умови формування і функціонування виробничої структури кооперованих зв'язків, що забезпечують урахування інтересів усіх учасників структури з метою стійкого її розвитку на принципах самофінансування спільного виробництва та зміцнення фінансового стану кожного з учасників за рахунок паритетного розподілу кінцевих результатів, фактично отриманих від спільної діяльності.

Під час формування прогностичних виробничих структур та обґрунтуванні їх раціональних розмірів за різних варіантів кооперованих зв'язків ці показники слід розраховувати за прогностичними даними і базувати на таких концептуальних положеннях:

- обсяги виробництва та продажу мають бути збалансованими;
- сума змінних витрат прямо пропорційна зміні розмірів виробництва;
- умови взаємодії виробничої структури кооперованих зв'язків та її учасників із суб'єктами господарювання зовнішньої інфраструктури і держави ідентичні для всіх варіантів кооперованих зв'язків за різних варіантів прогнозованих обсягів виробництва.

Отже, можна зробити висновок, що питання якісних характеристик основних змістових частин кооперативних зв'язків потрібно вирішувати на паритетній основі: формування спільної власності; участь у процесі виробництва продукції; планування й організації виробництва, праці та її оплати; управління і фінансового забезпечення. Усе це здійснюють із урахуванням конкретно сформованих у межах виробничої структури кооперованих зв'язків, що дає змогу обґрунтованіше вирішувати проблеми, досягаючи підвищення ефективності виробництва за рахунок раціоналізації кооперованих зв'язків різного ієрархічного рівня під час ведення спільного виробництва.

Література

1. Микитюк О.П. Кооперування підприємств як засіб підтримки їх конкурентоспроможності / О.П. Микитюк // Теоретичні та прикладні питання економіки : зб. наук. праць. – К. : Вид.-поліграф. центр "Київський університет", 2011. – Вип. 25. – С. 151-155.
2. Развитие интеграционных отношений в агропромышленном производстве // Сб. науч. тр. Всерос. науч.-практ. конф. – М. : ВНИЭТУСХ, 2003. – 486 с.
3. Ушачёв И.Г. Развитие интеграционных процессов в АПК Белгородской области // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий / И.Г. Ушачёв – 2002. – № 2. – С. 6-10.
4. Хвостов А.И. Эффективность агропромышленной интеграции в условиях формирования рыночных отношений / А.И. Хвостов, И.А. Минаков, Л.А. Сабетова // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 1999. – № 9. – С. 38-39.

Феш М.С., Запорожан Л.П. Пути формирования и развития кооперированных связей в спиртопродуктовом подкомплексе АПК Украины

Исследованы основные направления развития спиртопродуктового подкомплекса АПК Украины. Обоснованы выбор и целесообразность применения интегрированных структур в подкомплексе. Выделены организационно-экономические мероприятия по формированию кооперированных связей. Разработаны концептуальные основы и принципы развития механизма кооперированных связей предприятий спиртовой промышленности.

Ключевые слова: кооперированные связи, спиртопродуктовый подкомплекс, интеграция, АПК, кооперация.

Fesh M.S., Zaporozhan L.P. Ways of formation and development of co-operative relations in alcohol subcomplex of Ukraine

The basic directions of development an alcohol subcomplex of Ukraine. The choice and the feasibility of integrated structures in the subseries. Highlighted the organizational and economic measures to form cooperative ties. Conceptual framework and principles of the mechanism of cooperative relations firms alcohol industry.

Keywords: co-operative communication, alcohol subcomplex, integration, agriculture, cooperation.